

Barna Lili¹

Gondolatok a promissory estoppel egyes kérdéseiről

Az adott szó szentsége, az ígéret betartásának morális parancsa egészen az emberiség kezdeteitől jelen lévő követelmények, az együttélés egyik alapvetőnek tekinthető normája. A promissory estoppel ezen erkölcsi követelmény modernkori kivetülése a jogban, még hozzá elsődlegesen a szerződési jogban. A promissory estoppel egy doktrína, angolszász jogintézmény, amely a magyar jogrendszerben a jóhiszeműség és tisztesség alapelve² építkező biztatási kárhoz hasonlatos. Alkalmazásának és jogrendszerbeli jelenlétének célja, hogy megóvja azt, aki okkal bízott egy ígéretben, amelyet a későbbiekben nem tartottak be – ekként a jogintézmény központi magját a megbízhatóság, bizakodás (reliance) és a bizalom (trust) képezi.³ Tekinthező ezen elv az ígéret meg nem tartásához köthető jogkövetkezmenyre reflektáló doktrínának:⁴ annak a következményének, hogy két ember kezet rázott⁵, azonban az ígéretet tevő nem tartotta meg a szavát. Az ígéret nem teljesítése, mint közvetett károkozó magatartás kötelmet és kárfelelősséget keletkeztet, kötelezettséget ró az ígérteveire abban az esetben, ha szerződés nem jött létre. Az az etikai gondolat, hogy az ember önmagáért, tetteiért, szavaiért akkor is — és főként akkor — helytálljon, ha ez neki hátrányára, sőt veszére válik, benne él minden idők köztudatában és sokszorosan leszűrve része a jog eszméjének is.⁶

A témának az aktualitása első látásra nem feltétlenül magától értetődő, hiszen a promissory estoppelhez hasonló magyar jogintézmények közül is csak az utaló magatartás az, amit az elmúlt időszak rendszerszintű változásai markánsan érintettek az új Ptk. kodifikációja során. Mégis, azoknak a jogintézményeknek a kiemelt súlya, szerepe, folyamatos és töretlen aktualitása, relevanciája megkérdőjelezhetetlen, amelyek alapelvekként évtizedek (tágabban értelmezve: évezredek) óta vannak jelen aktívan egy-egy jogrendszerben: jelentőségük pont látszólagos állandóságukban rejlik, és pont ez teszi mindig aktuálissá és izgalmassá azok kutatását, megismerését és változásának követését. A jogalkotó az elvont tényállások megalkotásával a valóság egy szeletét absztrahálva kizárja a valóság többi részét. Ez azonban nem kizárást jelent valójában, hanem a jogalkalmazóra háruló feladatot a valóságnak a jogi leképezésére, az élethelyzetek jogi értékelésére a megfelelő szellemben. Marton⁷ szavaival egyetértve: „a jog, bár külső normák rendszerét képezi, belső követeléssel is lép az emberrel szemben, és annak jogérzetéhez is fordul. Az erkölcsi, vallási normák objektív rendszere,

¹ A szerző az ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszékének doktori hallgatója.

² „Az „estoppel” perjogi intézmény, mely a peres felet elzárja bizonyos, a saját magatartásának ellentmondó tényállítások bizonyításától, a pandekta-jogban a „venire contra factum proprium” tilalmában találjuk meg magánjogi megfelelőjét.” – Szladits Károly előszava in VILLÁNYI FÜRST László: *Utaló magatartások* (Pécs: Dunántúli Egyetemi Nyomda Pécsset 1929).

³ John J. CHUNG: „Promissory Estoppel and the Protection of Interpersonal Trust” *Clev. St. L. Rev.* 2008/37. 82.

⁴ Azonban fontos már most kiemelni, hogy a kötelemkeletkeztető tény a (közvetett, majdani) károkozás lesz, maga az ígéret nem bír kötelező erővel.

⁵ Bővebben lásd: Daniel A. FARBER – John H. MATHESON: „Beyond Promissory Estoppel: Contract Law and the »Invisible Handshake«” *U. Chi. L. Rev.* 1985. 903, 929, 935.

⁶ VILLÁNYI FÜRST (2. l.j.) 6.

⁷ MARTON Géza: *A polgári jogi felelősség* (Budapest: TRIORG Kft. 1993) 17.

valamint a jogszabályoké a társadalom erkölcsi, vallási és jogi meggyőződését alakítja a társadalom egyedeinek ezreiben. Másrészt ezek a szabályok benne élnek a társadalom ezreinek lelkében, személyes egyéni meggyőződését formálják”.

Mindez maga után vonja – egyebek mellett – a jogrendszer folyamatos alakulását, változását. A generálklauzulák és a doktrínák ereje és állandó jogi jelentősége, aktualitása talán részben ebben is rejlik: egy erős mag (érték) körüli dinamikusan változó mezőn. A rugalmasság, alkalmazhatóság adja a generálklauzulák és doktrínák alapvető jellegét. Sokszor éri vád az alapelveket pontosan ezen flexibilitásuk okán, amely egyrészt veszélyt jelenthet a bírói, jogalkalmazói önkény irányába, másrészt kétségessé teszi, hogy ez a rugalmas jelleg képes-e megtartani a belső stabilitást. Az alapelvek funkciói, célja, jogrendszerbeli helye, megítélése és alkalmazása nagyon komplex elméleti és gyakorlati feladat.⁸

Amikor 2020 decemberében az Egyesült Államok aktuális esetjogát böngésztem, pontosan a fenti okok miatt figyeltem fel egy érdekes ügyre. Napjaink legmeghatározóbb, világszintű jelensége és egy kulcsfontosságú doktrína egyaránt megjelenik a Ford v. Rensselaer Polytechnic Institute ügyben.

II. A Ford v. Rensselaer Polytechnic Institute-ügy

A felperes Morgan Ford, Ethan Decher és Grady Habicht egyetemisták, akik az alperes Rensselaer Polytechnic Institute (Egyetem) tanulói. Nemcsak a magyar egyetemistákat és a magyar egyetemeket, de az Egyesült Államok diákjait és felsőoktatási intézményeit is számos kihívás elé állította a pandémia: a három felperes azt követően, hogy az intézmény teljes egészében online oktatásra állt át, a megváltozott körülmények között folytatta a tanulmányait, és egyúttal a hallgatók elhagyták az egyetem épületeit.

Az Egyetemen a „The Rensselaer Plan 2024” (Terv) egy olyan projekt, amely több – részben már futó, részben még csak elméletben létező – programot ajánlott a hallgatóinak, amelyek kifejezetten az ő igényeikre vannak szabva, hogy egy különleges tanulási élményben lehessen részük egyetemi éveik alatt. A Tervben foglaltakkal a jelentkezők tisztában voltak, amikor jelentkeztek az alperesi Egyetemre.

A Terv nyelvezetéből a felperesek az alperes elköteleződésére következtethettek: a legtöbb programpontra a Tervnek a „we will” fordulattal kezdődik, amely jellemzően a vállalások megfogalmazásának eszköze. A Terven belüli egyik program a CLASS (Clustered Learning, Advocacy, and Support for Students), aminek a célja a mindennapi tanácsadás, a tudományos készségek fejlesztése, a közösségépítés és egyéb, a bentlakással összefüggő szolgáltatások. A CLASS működésének elősegítése érdekében az Egyetem utasítása szerint minden első- és másodéves hallgatónak a kampuszon kellett laknia.

⁸ A magyar jogban az új Ptk. és az új Pp. kodifikációjának során is számos komoly vitának képezte az alapját az alapelvek jellegének, körének meghatározása. Az új Ptk. kodifikációja során komoly tudományos vita eredménye lett a régi Ptk. 6.§-ának áthelyezése, átemelése az alapelvektől a 6. könyvbe – sajnos azonban ezen vitának a bemutatására, az érvekre és ellenérvekre, a folyamatra és a jogelméleti kérdésekre ebben a dolgozatban nincs lehetőség.

Az Egyetem programja az „Arch” is, amely azt a követelményt támasztja a hallgatókkal szemben, hogy a második évet követő nyarat a kampuszon töltsék, az Egyetem pedig ezen időszakban fókuszált oktatást szolgáltat, és lehetővé teszi, hogy a hallgatók közelebbi, személyes szakmai kapcsolatokat építhessenek ki az alperes oktatóival. Az „Arch”-ot követően a diákok jellemzően gyakorlatra mennek, ahol a megszerzett tudást és tapasztalatot hasznosítva kiemelkedő lehetőségeik vannak. A Covid miatt a fenti két program drasztikusan átalakult⁹, aminek következtében a felperesek részére az alperes nem nyújtotta hiánytalanul mindazon szolgáltatásokat, amelyeket a fenti két programban vállalt. Ez képezte a felperesek keresetének alapját.

A felperesek keresethalmazatot tartalmazó keresetlevelükben összesen 11 kereseti kérelmet terjesztettek elő. Ezeket összefoglalva a felperesek kérték az alperes kötelezését az egyes felmerült káraik megtérítésére, a felperes kötelezését a szerződéses kötelemből fakadó egyes kötelezettségek teljesítésére - a promissory estoppel nyugvó 11. kérelmük mellett. Jelen dolgozat keretei között ezt, a 11. kereseti kérelmet szeretném hangsúlyoznom ki, noha az egész ügy számos érdekes jogi problémát rejt.

A 11. kereseti kérelem körében a bíróság hangsúlyozta, hogy a promissory estoppel egy kvázi-szerződéses igény, amely általában a létrejött, érvényes és kikényszeríthető szerződés hiányában alkalmazható. Azaz, a kialakult bírói gyakorlat alapján általában amennyiben van érvényes és végrehajtható szerződés, a felperes legfeljebb alternatív kereseti kérelemként, alternatív igényként jelölheti meg keresete jogalapjául a promissory estoppelt, a kárai megtérítése érdekében. Ebben a körben a felek között vita volt, pontosan a fentiekre tekintettel: az alperes azzal védekezett, hogy a felperes nem jelölt meg és nem bizonyított olyan specifikus igényt, amelyet az alperes nem teljesített, vagy megszegett és a Terv körén kívül esett, vagyis nem szerződéses igény lenne. Ezzel szemben a felperes arra hivatkozott, hogy a Terv tartalmaz olyan specifikus ígéreteket, amelyek nyomán szerződés nem jött létre, viszont amelyekhez az alperes kötve volt. Az ügyben jogerős döntés a mai napig¹⁰ nem született, ugyanakkor ezen kiindulópont mentén a promissory estoppel általános fogalmi körét, kialakulását és egyes megközelítési lehetőségeit mutatom be, majd egy gondolatkísérlettel mintegy a magyar bíróság elé viszem a felperesek jogvitáját.

III. Az estoppelről általában

A bíró alkotta jog a jogrendszer folyamatos és szerves fejlődését hozza maga után a common law¹¹ országaiban. Ahogyan több jogintézmény esetén is, a promissory estoppel jogintézménye kapcsán is megállapítható, hogy egyrészt a bíróság által alkotott konstrukcióról van szó,

⁹ 2020. március 10. napján minden, az egyetem által szervezett és szponzorált programot lemondtak, 2020. március 16. napjától állt át végül az egyetem a teljesen online formában történő oktatásra.

¹⁰ 2021. február 21-ig.

¹¹ „A mai jogi szaknyelvben a *common law* (...) az esetjog szinonimája, és – mint az angol jog egyik fő jogforrása – rendszerint a törvényalkotással kerül párhuzamba.” – KELEMEN Katalin: „A common law jogrendszerek” in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Jogösszehasonlítás rovat, rovat szerkesztő: Fekete Balázs)* <http://ijoten.hu/szocikk/a-common-law-jogrendszerek> (2018).

másrészt annak tartalommal való megtöltése folyamatosan és dinamikusan változik¹², sőt, az egyes common law országokban is eltérő formában és jelentéstartalommal van jelen a promissory estoppel.¹³ Az „estoppel“ kifejezés eredetileg több, egymástól dogmatikailag igen messze eső jogi jelenségnek az elnevezése, melyeknek különválasztása azonban csak hosszú történeti fejlődés eredménye volt.¹⁴

A szó maga, hogy „estoppel” azt jelenti: „állj”¹⁵. Lord Denning¹⁶ a fogalom eredete vonatkozásában kiemeli, hogy az estoppel szót az angol nyelvben a normannok honosították meg mint jog terminust.¹⁷ A fogalom fejlődésével, a tartalom és értelem dinamikus változásával jelenleg az angolszász jogrendszerben jelentős tere van az estoppel(ek)nek, és számos, majdnem megszámlálhatatlan alintézményének.¹⁸ Az egyetlen közös ezekben a jogintézményekben az elnevezésük, ekként a gyökerük is, de a különféle megközelítésmódok és jogintézmények eltérő válaszokat adnak arra az egyszerű kérdésre is, hogy mi maga az estoppel.

A promissory estoppel tartalmában, relevanciájában és jellegében is jelentős különbségek vannak az Egyesült Királyság, az Egyesült Államok, Ausztrália, vagy akár India jogrendszerében. Jelen munkámban elsődlegesen az angol és az amerikai rendszert veszem figyelembe, ugyanakkor még ez a két jogrendszer is természetesen nagyon sok tekintetben másképp közelíti meg a promissory estoppel lényegét. A jogintézmény változása egyúttal a jogrendszer változásának is tükrö, a jog és a társadalom igényeinek és folyamatos szerves változásának leképezése, így nagyon izgalmas. A promissory estoppel az etikai, morális megalapozottsága mellett a – fentiekre is figyelemmel – korántsem egy elvi, funkciótlan, erkölcsi tétel, hanem magát a szerződési jog lényegét érintő értelmezési elv.

¹² Az estoppelnek ráadásul az angolszász jogban több alfaja is létezik, és jelentős elméleti vita alakult ki abban a körben, hogy (a magyar jog fogalmaira rávetítve) ezek egy jogintézmény különféle alkalmazási köreit jelölik ki vagy önmagukban más-más jogalpnak tekinthetők.

¹³ A legfőbb eltérés a doktrína hivatkozhatósági körében jelentkezik, illetve a tekintetben, hogy ún. sword- vagy shield-jellegű doktrínáról van-e szó, azaz hogy önmagában állva hivatkozható-e vagy védekezni lehetséges csak a doktrínával, vagyis önmagában jogalapot jelent-e. A promissory estoppel ausztrál, egyesült királyságbeli és egyesült államokbeli esetjogának átfogó összehasonlításáról írt Susan M. Morgan, a Melbourne-i Egyetem professzora „A comparative Analysis of the doctrine of promissory estoppel in Australia, Great Britain and the United States” c. cikkében, amely az 1983-1984-ben fennálló helyzet képét adja.

¹⁴ VILLÁNYI FÜRST (2. lj.) 157.

¹⁵ A modern angol (amerikai) nyelvben főként *kizárás*-nak értendő, fordítandó a szerző álláspontja szerint.

¹⁶ *McIlkenny v Chief Constable of the West Midlands* [1980] QB 283. 316-317.

¹⁷ A normannok az ófrancia „estoupail” kifejezést használták, ami egyféle dugó, tömítés volt, ami megakadályozta, hogy valami kijöjjön valahonnan. A terminus technikus természetszerűen szerves és folyamatos átalakuláson ment keresztül. A 15. században Littleton bírő – ahogy Lord Denning kiemeli – még egészen másképpen használta például a kifejezést, amikor érvelésében ekként fogalmazott: „pur ceo que le baron est *estoppe* a dire, ...” – s ez csupán annyit jelentett, hogy a férj ’megállításra került’ abban, hogy folytassa mondanivalóját.

¹⁸ Melyek – egyebek mellett – az estoppel per rem judicatum, az issue estoppel, az estoppel by deed, az estoppel by representation, az estoppel by conduct, az estoppel by acquiescence, az estoppel by election or waiver, az estoppel by negligence, a promissory estoppel, vagy a proprietary estoppel.

IV. A promissory estoppel történeti megközelítése

A promissory estoppel jogintézménye arra a helyzetre reagál, amikor – szerződés nem jön létre a felek között, de a két személy láthatatlan kézfogása megtörtént: azaz az egyik fél, az ígértetevő ígéretet tett a másik félnek, aki ebben az ígérletben bízva vagy az ígérlet tevőjében bízva ennek megfelelő magatartást tanúsít, azonban az ígéretet nem tartják meg, és ezért az ígérletben bízó felet kár éri. Az ígérlet megtételének pillanatában tehát fontos, hogy nincs kár, károkozás, és nem is az ígérlet tevője az, aki közvetlenül a kárt okozza, hanem a másik fél az, aki az ígérletben bízva saját magatartásával okozza a kárt. Kötelelem keletkezik és az ígérletben bízó fél követelheti a kárai megtérítését az ígérletet tevőtől.¹⁹ Eredetileg az estoppel jelentette általában azokat az eseteket, amikor a peres fél valamilyen körülmény folytán el volt zárva bizonyos tények bizonyításától (pontosabban: ezek állításától és bizonyításától, illetve az ellenfél állításának tagadásától, vagy az ellenkező bizonyításától). A bizonyítást a bíró megtilthatta olyan esetben, mikor a bizonyítani kívánt tények valótlanúsága már eleve kitűnt bizonyos, feltétlen és megcáfolhatatlan erejűnek tekintett dokumentumokból. Ez az alapvetés, amelyből a mai értelmezési keret kialakult. Változatlan, hogy a promissory estoppelre történő hivatkozás célja általában valamilyen *felelősség* megállapítása, amely rendszerint kárfelelősség (vagy talán méginkább kártelepítés). Marton²⁰ felelősség-fogalmának alapulvételével ezekben az esetekben olyan helyzet alakul ki, amellyel akkor kerülünk szembe, ha valaki elmulasztotta kötelezettségét, sőt megszegte valamely norma által előírt kötelemét (ez a norma lehet törvény, szokás, erkölcsi vagy vallási elv stb).

A promissory estoppel doktrína alkalmazására első megjelenésére – természetesen az Egyesült Királyságban, tehát nem az Egyesült Államokban – a Hughes v Metropolitan Railway Company²¹ ügyben került sor.²² Thomas Hughes a 216 Euston Road cím alatt található ingatlan tulajdonosaként az ingatlant bérbe adta, bérlője pedig a Metropolitan Railway Company volt. A tulajdonos bérbeadó a bérlet fennállásának ideje alatt hat hónapos határidővel felhívta a bérlőt az épület indokolt javítására 1874. október 22-én. Ezt követően, 1874. november 28-án a bérlő vasúti vállalat ajánlatot tett a tulajdonosnak az épület megvásárlására. Az egyezkedés megkezdődött a két fél között, azonban a felek egymással adás-vételi szerződést nem kötöttek. Időközben a felújításra szabott hat hónapos határidő eredménytelenül eltelt, és ezáltal a bérlő késedelmesen fejezte be a javítási munkálatokat. A bérbeadó szerződösszegés miatt beperelte a bérlőt, és egyúttal a bérleti szerződést is fel kívánta mondani. A másodfokon eljáró bíróság, a Lordok Háza az ügyben akként határozott, hogy a földtulajdonos magatartása valójában egy *rejtett ígérlet* volt, ami arra az alapos bizakodásra vezette a bérlőt, hogy a felújítások elvégzésére tűzött határidő az adásvételi tárgyalások idejére félbeszakadt.²³ Ekként Hughes keresete nem megalapozott, mert nem húzhat hasznot, nem nyerészkedhet a bérlő bizakodásán, azon

¹⁹ VILLÁNYI FÜRST (2. lj.) 157.

²⁰ MARTON (7. lj.) 14.

²¹ A következőkben teljesen önkényesen három jogesetet emelek ki. Jelentős még a Lom v. Bouverie (1891), a Pickard v. Sears (1837), a Gale v. Lindo (1687), a Jones v. Littledale (1837) ügy is a témában.

²² Hughes v. Metropolitan Railway (1877) 2 App Case 439.

²³ Vagy felfüggesztésre került, angolul: the time limit for the repairs was suspended.

meggyőződésén, hogy a határidő nyugodott, figyelemmel arra, hogy a kárt ez esetben a felperes ígérete, magatartása okozta közvetten.

Az Egyesült Királyságban a Hughes ügyben lefektetett elvek később újragondolásra kerültek Denning J. által a Central London Property Ltd v High Trees House Ltd [1947] ügyben²⁴, amely szintén ikonikus ítélet a promissory estoppel fogalomrendszerének és doktrínájának fejlődése körében. Az eljáró bíró úgy határozott, hogy a felperesi ígéret kötőerővel bírt annak ellenére, hogy hiányzott azoknak a feltételeknek a teljessége, amelyek egy szerződés létrejöttéhez, kötőerejéhez szükségesek.

A promissory estoppel történetének egyik leghíresebb ügye az 1951-es Combe v Combe ügy.²⁵ Combe és Combe házastársak voltak, és a volt férj a házassági bontóper során évi 100 font tartásdíjat ígért volt feleségének, amelyet azonban nem teljesített. Denning LJ, mint másodfokon eljáró bíró ebben az ügyben fejtette ki első ízben, hogy a promissory estoppel nem lehet önmagában véve jogalap. Ezen a ponton már jelentős eltérés tapasztalható az Egyesült Királyság és az Amerikai Egyesült Államok jogrendszerében jelen levő promissory estoppel interpretációk vonatkozásában: ezen döntéstől kezdve ugyanis míg az Amerikai Egyesült Államok jogrendszerében a promissory estoppel sword-ként, azaz jogalapként önmagában is hivatkozható, az Egyesült Királyságban nem.²⁶

Időben korábban, azonban elveit tekintve ettől eltérően, az Egyesült Államokban 1898-ban a Ricketts v. Scothorn²⁷ ügyben a Nebraskai Felsőbíróház helyt adott azon fiatal hölgy

²⁴ A Central London Property Ltd v High Trees House Ltd. ügy tényállása a következő. A High Trees House Ltd. gazdasági társaság, amely egy újépítésű tömbházat bérelt 1937-től a Central London Property-től, amelyért évi 2500 font telek-bérleti díjat fizetett. A II. világháború ideje alatt a lakások kiadása nehézségekbe ütközött Londonban (ismert okokból), ezért a tulajdonos és a bérlője megállapodtak a bérleti díj megfizetésében, és ezen megállapodás alapján az alperesnek 1940-től csupán az eredetileg meghatározott bérleti díj felét kellett fizetnie évente. Amikor a háború véget ért 1945-ben és a lakásokat ismét teljes áron lehetett már kiadni a normalizálódó piaci viszonyok között, a felperes követelte az alperestől ismét a teljes éves, 2500 font mértékű bérleti díj fizetését, valamint az 1940 óta keletkezett bérhátralék (mindösszesen 7916 font) kifizetését. A bérhátralék fennállását az alperes bérlő vitatta, annak kifizetését megtagadta, azonban a felperes tulajdonos követelése jogszerűségét állítva bírósághoz fordult a követelés teljesítése érdekében. Az elsőfokú bíróság határozatában kifejtette, hogy a fele összegű bérleti díj a háború által szabott feltételek okán került kikötésre a felek által (vagy addig az ideig, amíg a lakások teljeskörű kiadása ismét lehetővé nem válik), és 1945-re ezen feltételek mindegyike bekövetkezett. Az a felperesi ígéret, hogy a háborús körülmények – és a lakások kiadhatatlanságának okán – az alperes bérlőnek nem kell teljes bérleti díjat fizetni, jogi kötőerővel, anyagi kötőerővel bír.

²⁵ A jobb anyagi helyzetben lévő volt feleség felperes azonban igényével nem fordult bírósághoz a bontóper befejezését követően még évekig, mivel az ígért összegre nem volt szüksége élettartalmához. Azonban később igényt kívánt érvényesíteni volt férjével szemben az elmaradt tartásdíj vonatkozásában, és bíróság előtt a promissory estoppel doktrínájára hivatkozott. A felperes arra az ígéretre alapította a kérelmet, amelyet a volt férj az előző eljárásban tett a bontóper során. Az ügy fő kérdése az volt, hogy mentesülhet-e a férj a fizetési kötelezettsége alól. Az eljáró bíró, Byrne J akként vélekedett, hogy a Hugh Trees ügyben felállított érvrendszer a Combe v Combe ügyben is alkalmazható, figyelemmel arra, hogy a férj egyértelmű ígéretet tett tartásdíj megfizetésére, ekként úgy kellett már az ígéret megtételének pillanatában tekintenie, hogy a volt felesége az ígéretnek megfelelően fog cselekedni. Mindennek a tudatában kellett lennie annak ellenére is, hogy az ígéret megtételét követően évekkel kívánta igényét érvényesíteni a felperes a tartásdíj vonatkozásában.

²⁶ Jelen tanulmányt az Egyesült Államok jogrendszere és az azt elemző források figyelembevételével írta a szerző. Azonban a két jogrendszerben megjelenő és érvényesülő promissory estoppel összehasonlítása bár nem fér bele jelen tanulmány kereteibe, Charles Calleros CAUSE: „Consideration, Promissory Estoppel and Promises Under Deed: What Our Students Should Know about Enforcement of Promises in A Historical and International Context” *Chi.-Kent J. Int’l & Comp. L.* 2013/84.

²⁷ Az alperes nagypapa az unokájának arra tett írásban ígéretet, hogy számára 2000 dollárt és kamatait fizeti meg, melyre figyelemmel Katie (a felperes unoka) felmondott állásában és jelentős kárt szenvedett akkor, amikor a

keresetének, aki a nagyapja írott ígéréteiben bízva szenvedett kárt. Ez az ítélet jelentette az alapját a modern promissory estoppelnek az Egyesült Államokban, és 1932-re a First Restatement of Contracts 90. § szakaszába implementálták is a fentiekben megfogalmazott, újraértelmezett promissory estoppel interpretációját. (Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy a 90. § szakasz nem alkalmazza az estoppel fogalmat, és nem is ezt a címet viseli).²⁸ A doktrína ezzel kilépett a „pusztán” bírói jogi létéből, és az amerikai szerződési jog egyik alapelvevé, generálklauzulájává kinőve magát nemcsak a First Restatement keretein belül, hanem a Restatement (Second) of Contracts 90. § szakaszában²⁹ is kvázi kodifikációt nyert: azon ígéret, amelyről az ígértező okkal feltételezhető, hogy a másik fél vagy harmadik személy részéről olyan magatartást vagy tartózkodást eredményez, köti az ígéret tevőjét, ha az igazságtalanság csak az ígéret kikényszerítésével kiküszöbölhető. Az ekként megítélt elégtétel csak annyiban korlátozható, amennyiben azt az igazságosság (igazság) megköveteli.

Azonban kiemelendő, hogy a Restatement (Second) of Contracts ugyan összefoglalja a szerződési jog common-law-beli alapelveit és az amerikai jogirodalomban ez a leginkább hivatkozott és elismertebb tanulmánykötet³⁰, kötőereje nincsen³¹, célja a jogelvek újragondolása és aktualizálása. Mégis, vannak olyan álláspontok, amelyek egészen addig elmennek, hogy a promissory estoppel az évszázad legradikálisabb és leginkább terjeszkedő, teret nyerő jogi eredménye a kötelezettségvállalási felelősség, ígértező felelősség vonatkozásában,³² melynek alapja a morális és jogi kötelezettség az ígéretek betartására és az ígéreteknek megfelelő magatartás tanúsítására.³³

V. A promissory estoppel hivatkozhatósága, alkalmazhatósága

Ahhoz, hogy a promissory estoppel-re sikerrel lehessen hivatkozni, szükséges meghatározott előfeltételek fennállása. Ezen feltételeket a bírói gyakorlat alakította ki, a precedensjog formálta őket mára tulajdonképpen konjunktív és szükségképpen előfeltételeivé a doktrína eredményes hivatkozhatóságához.³⁴ A kiindulópont, hogy a felek között nem jött létre szerződés, azonban

---

nagyapja végrendeletének végrehajtója (executor) megtagadta a nagyapai ígéret teljesítését. Az eljáró bíróság ítéletében helyt adva a keresetnek azzal érvelt, hogy jelentős méltánytalanság lenne arra tekintettel megtagadni a kifizetést a félperestől, hogy a nagyapai ígéret az alperes álláspontja szerint nem volt kellően megfontolt, noha szerződés ekként vitathatatlanul nem jött létre a felek között.

²⁸ Hanem azt, hogy „Promise Reasonably Inducing Definite and Substantial Action”, mégis, Samuel Williston, a First Restatement kommentátora a promissory estoppel kifejezést használta.

²⁹ A szerző saját fordítása. Az eredeti angol szöveg: „A promise which the promisor should reasonably expect to induce action or forbearance on the part of the promisee or a third person and which does induce such action or forbearance is binding if injustice can be avoided only by enforcement of the promise. The remedy granted for breach may be limited as justice requires.”

³⁰ COLUMBIA LAW REVIEW ASS'N et al. (szerk.): *Restatement (Second) of the Law of Contracts*. (New York: Columbia Law Review 172000).

³¹ A témában született Robert Braucher tanulmánya, amelyre jelen tanulmány keretei között érdemben nem érhettek ki. Robert BRAUCHER: „Interpretation and Legal Effect in the Second »Restatement of Contracts«” *Columbia Law Review* 1981/1. 13-18.

³² Charles L. KNAPP: „Reliance in the Revised Restatement: The Proliferation of Promissory Estoppel” 81 *Colum. L. Rev.* 1981/52. 842-843.

³³ Roscoe POUND: „Promise or Bargain?” *Tul. L. Rev.* 1959/33. 455.

³⁴ A szerző az alábbi, a Rice Egyetem (Houston) megbízható, internetes felületén megjelenített tartalmat választotta végül egyéni szimpátia okán a számos cikk és tankönyvi részlet közül:

az egyik fél magatartása a másik felet egy olyan cselekedetre ösztönözte, amely alapja az előbbi fél ígérete volt. Noha a szerződési akarat (consideration) az egyik fél részéről hiányzik, a doktrína lehetőséget ad a kialakult helyzet orvoslására, a felbillent igazság helyreigazítására. Az alapvető előfeltételei a doktrína alkalmazhatóságának, hogy 1. jogviszony volt a felek között, volt közöttük valamilyen jogi kapcsolat, 2. az egyik fél ígéretet tett, 3. a másik fél bízott a fenti ígéretben (vagy az ígértevében), és ez okozta azt, hogy a fél az ígéretnek megfelelően cselekedett még azt megelőzően, hogy tényleges szerződési akarat került volna kifejezésre, 4. alapvető és mérhető, számszerűsíthető kár keletkezett azon okból kifolyólag, hogy az ígéretnek megfelelő magatartást tanúsított az ígéretet kapó fél, 5. jelentős igazságtalanság jött létre a megszegett ígéret nyomán. Azaz, a kárfelelősség fennállásához szükséges az, hogy a másik fél okkal bízhatott az ajánlattevő ajánlatában és abban, hogy az ajánlattevő „teljesít”. Ezen fogalmak nem feleltethetők meg teljes mértékben a magyar jogrendszer fogalmainak, sok esetben a szó köznapi jelentését szükséges érteni az egyes kifejezéseken.

Villányi³⁵ úgy fogalmazta meg formulaként a fentiek összességét, hogy „ha valaki mással szemben szándékosan olyan magatartást tanúsít, melyből ez utóbbi alaposan következtethet valamely jogilag jelentős tényre, s e következtetésére jóhiszeműen támaszkodva helyzetét rosszabbra változtatja, akkor az utóbbival szemben nem bizonyíthatja annak a ténynek az ellenkezőjét.” Kiemelte, hogy a magatartás megcáfolhatatlan vélelmet támaszt a magatartással reprezentált tények mellett, amit figyelembe véve a szabályt úgy lehet az anyagi jog nyelvére lefordítani, hogy a joghatásokat megalapozó tényállás bármely hiányát két személynek egymáshoz való, viszonyában pótolja egyiküknek a másik szándékos viselkedésére méltán alapított hiedelme és ebben a hiedelemben történt helyzetváltoztatása.

A promissory estoppel doktrínája kizárólag azokban az esetekben hivatkozható és tölthető meg tartalommal, ha az ígéret, ajánlat után a felek között nem jött létre szerződés. Ekként az ígéret önmagában keletkeztet kárfelelősséget meghatározott egyéb feltételek fennállása esetén, azonban ez a kötelem a doktrína jellegéből fakadóan kizárólag egy kárfelelősséget eredményez. Fontos azonban annak a hangsúlyozása, hogy az ígéret megtételének pillanatában még nincsen kár, és a kár keletkezésének minden további momentuma is leválik az ígértevről, a kár nem az ígértevé közvetlen magatartásának következménye. Mégis, az ő magatartására kerül a hangsúly, a közvetett károkozó felelőssége áll fenn. Ebben nagyon élesen kirajzolódik az, hogy a kárfelelősségnek egy egészen speciális esete jelenik meg a doktrína alkalmazása nyomán, sem a kontraktuális, sem a deliktuális kárfelelősség nem megféleltethető a maga egészében ezen kárfelelősségnek. Mindezeket túlmenően, ahogyan az a fentiekből is kirajzolódik, a promissory estoppelnek van egy további, „jóvátételi” jellegű célja is,³⁶ mégpedig valamiképpen helyrehozni azt az igazságtalanságot és felbomlott egyensúlyi helyzetet, amit egy be nem tartott ígéret okozott a másik félnek és a világnak

<https://openstax.org/books/business-law-i-essentials/pages/7-1-agreement-consideration-and-promissory-estoppel>.

³⁵ VILLÁNYI FÜRST (2. lj.) 161.

³⁶ Orit GAN: „The Justice Element of Promissory Estoppel” *St. John's Law Review* 2015/1. számában megjelent tanulmánya kifejezetten a promissory estoppel ezen, helyreigazító, igazságosztó funkcióját, szerepét járja körül. A tanulmány elérhető internetes felületen is, <https://scholarship.law.stjohns.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6706&context=lawreview>.

Az Amerikai Egyesült Államokban – ahogyan azt a fentiekben is láthattuk a Ricketts v. Scothorn ügy óta – az soha nem volt kérdés, hogy az estoppel ún. sword-ként, tehát jogalapként, fegyverként használható, és elsődlegesen nem védekezésként. A promissory estoppelnek az Amerikai Egyesült Államokban – elfogadva Eric Mills Holmes³⁷ álláspontját – négy fázisa volt. Az első fázis magának az estoppelnek a fázisa, a második a szerződésé, a harmadik a káré, a negyedik a méltányosságé. A doktrína gyökerét pedig a méltányosság (equity) adja.³⁸ A doktrína ezáltal egy szinergikus doktrínája a polgári felelősségnek, és ami a legfontosabb, hogy a négy fejlődési fázis mindegyikében, azokon átívelően a doktrína megmaradt annak, ami önmagában volt, promissory estoppelnek, tehát az sem nem szerződés, sem nem kár, sem nem méltányosság (equity).³⁹

A promissory estoppel egyik jogpolitikai, társadalmi célja, hogy megóvja azt, aki okkal bízott egy ígéletben, amelyet nem tartottak be – a jogintézmény központi magját tehát a megbízhatóság, bizakodás (reliance) képezi.⁴⁰ A megbízhatóság⁴¹ pedig magában foglalja és előrevetíti a másik kulcsfontosságú összetevőt: a bizalmat.⁴² Mindezek vezetnek ahhoz a kérdéskörhöz, hogy mi is az ígélet, mi teszi az ígéletet és hogy egyáltalán miért is olyan fontos az ígélet, az ígért szó akár a hazai jogrendszerünkben, akár az Egyesült Államokban. Az ígélet, az adott szó megtartásának követelménye természetesen erkölcsi parancs⁴³ – és ekként valószínűleg nem nagyon akad olyan, aki a relevanciáját megkérdőjelezné, akárcsak a „Ne ölj!” tételnek. Az emberi kapcsolatok alapját képezi a bizalom, amely ha nem lenne csalfa, talán jogrendszerre sem lenne szükség – legalábbis kötelmi jogra.

A promissory estoppelnek ezen, bizalmi megközelítését vizsgálta John J. Chung⁴⁴, aki a személyek közötti bizalom jelentőségének tükrében vizsgálta a promissory estoppel

³⁷ Eric Mills HOLMES: „The Four Phases of Promissory Estoppel” *Seattle University Law Review* Vol 1996/20. 45.

³⁸ HOLMES (37. l.) 47.

³⁹ Holmes a vonatkozó jogi szakirodalom egységbe foglalásának eredményeképp kiemeli, hogy a jogirodalom, a jogtudósok vitájának alapját a promissory estoppel kapcsán négy központi kérdés megválaszolása vezette, és ezek látszólag eltérő megközelítésmódokat eredményeztek. Ez a négy kérdés a promissory estoppel méltányossági gyökereire vonatkoznak, arra, hogy szerződési doktrínának kell-e tekinteni a promissory estoppelt, hogy a károkozás mint kötelelem okán önálló jogalapot képez-e a promissory estoppel és hogy a promissory estoppel voltaképp a modernkori lenyomata-e a jóhiszeműségnek és lelkiismeretnek. Holmes megközelítésében mind a négy kérdésre a válasz „igen”, és pont ezen összetettség adja a promissory estoppel lényegét, ezen négy fázis és szemszög teszi a promissory estoppelt azzá, ami, és nem a négy alkotóelem valamelyikévé.

⁴⁰ CHUNG (3. l.).

⁴¹ A másban való megbízás, reliance.

⁴² Trust.

⁴³ Az ígélet és az adott szó jelentősége egészen ősi parancsolat, amely a római jogban is megjelent. A kereszténységi kultúrkörben is megjelenik. Elég csak arra gondolnunk, hogy vallási megközelítésben Isten szavakkal teremtette a világot, szavakkal hozott létre entitásokat. A szó a lélek egyetlen megjelenési formájának is tekinthető, a beszéd a lélek egyedüli orgánuma. Ekként minden, amit kimond az egyén, következményekkel kell, hogy járjon. A római jogban is az ígélet megtartása volt a főszabály, az alapvetés, és bizonyos olyan helyzetek kerültek ezzel szemben szabályozásra, amikor az ígélettől el lehet térni (például Seneca de Beneficiis c. munkájában a clausula rebus sic stantibus vonatkozásában fejti ki álláspontját az ígélet megszegésének lehetőségeiről és feltételrendszeréről, vagy Cicero De officiis c. munkájában tesz hasonlóképpen).

⁴⁴ CHUNG (3. l.).

jogintézményét. Chung kiemeli, hogy a bizalomnak két típusát szükséges megkülönböztetni a promissory estoppel kapcsán⁴⁵, az interperszonális bizalmat és a teljesülés iránti bizalmat.⁴⁶

Ugyanezt a két bizalom-típust jeleníti meg DeLong⁴⁷ is, és nevezi el teljesítési bizalomnak (performance reliance) és érvényesítési bizalomnak (enforcement reliance).⁴⁸ Chung kiemeli,⁴⁹ hogy a jognak nem a személyek közötti (interperszonális) maximális bizalom védelme és támogatása a feladata, hanem hogy a megfelelő mértékű bizalmat védje és támogassa.⁵⁰ Fel kell tehát tenni azt az előzetes kérdést, hogy alapos volt-e a bizalom és helyénvaló volt-e. A megfelelő mértékű bizalom kifejezés mint feloldás természetesen csak látszólagos, és további értelmezési kérdéseket vet fel a *megfelelőség* (szubjektív vagy objektív) fogalmának bevezetésével (a bizalom fogalmának fentiekben kifejtett értelmének és kereteinek elfogadása mellett is, amelyet ráadásul számos pszichológiai és egyéb, az egyénen kívül álló körülmény⁵¹ is befolyásolhat).

Ugyanakkor kiemelem, hogy a bizalom fogalma (ahasonlóan a promissory estoppel fogalmához) nem jelenik meg a Restatement (Second) of Contracts 90. szakaszában - azaz a bizalom jelenlétének és jelentőségének ellenére is a doktrína a megbízhatóságra (reliance) fókuszál a bizalommal (trust) szemben.⁵²

VI. Gondolatkísérlet

Mire hivatkozhatna a három felperes, ha igényüket magyar jog alapján, magyar bíróság bírálná el? Noha a promissory estoppelt általában az utaló magatartással, a biztatási kárral és a culpa in contrahendo-val szokás összevetni, hiszen célját és jogpolitikai alapjait tekintve ezek mutatnak a legnagyobb hasonlóságot, jelen ügyben lehet, hogy mégsem ezek képezhetnék egy alapos kereset jogalapját. Ezen jogintézmények mindegyikének kiindulópontja a venire contra factum proprium tilalma, amely általános magánjogi tilalom: általános jelentőségű, konkrét tényállás.

A Ptk. általános indoklása szerint⁵³ a bevezető rendelkezések meghatározzák a törvény célját, szabályozási területét és alapelveit: ezek a normák megadják a törvény általános kereteit, bizonyos esetekben a részletszabályokat is, megjelölik azok tárgyi és módszertani

⁴⁵ CHUNG (3. lj.) 38.

⁴⁶ Az abban való bizalom, hogy az ígéret megvalósul, ez tehát az ígéretet kapónak a bizalma az ígéretben és annak teljesítésében.

⁴⁷ Sidney W. DELONG: „The New Requirement of Enforcement Reliance in Commercial Promissory Estoppel: Section 90 as Catch-22” *Wis. L. Rev.* 1997. 943, 953.

⁴⁸ DeLong megközelítésében, amikor az ígért tevője olyan ígéretet tesz, amelyről az ígéretet kapó fél láthatja, hogy nem kikényszeríthető, nem mehet teljesülésbe, akkor az ígéret kapcsán kizárólag teljesítési bizalom jöhet létre. Ebben az esetben az ígéretet kapó fél maga dönti el, hogy milyen mértékben bízik meg az ígéretet adó őszinteségében, szavahihetőségében, megbízhatóságában, a körülmények összjátékában.

⁴⁹ CHUNG (3. lj.) 41.

⁵⁰ Vannak olyan álláspontok is, amelyek szerint a jognak és a bizalomnak nincs köze egymáshoz, pl. Larry E. RIBSTEIN: „Law v. Trust” *B.U. L. Rev.* 2001/81. 553, 576. („Law has nothing to do with trust”).

⁵¹ A pszichológiai oldal felderítésére, a szociálpszichológiai megközelítésére a bizalomnak és annak, hogy egy egyén bizalma mikor tekinthető megalapozottnak, ha egymagában van, mikor, ha egy vállalat keretei között van, és egyéb, intraperszonális körülmények kapcsán, bővebben: Claire Ariane HILL – Erin A. O'Hara O'Connor: „A Cognitive Theory of Trust” *Minnesota Legal Studies Research Paper* 2005. 5-51.

⁵² Randy E. BARNETT: „The Richness of Contract Theory” *Mich. L. Rev.* 1999. 1413, 1423-24.

⁵³ T/7971 törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről, 374-375.

jellegetességeit, azonban az alapelvek az ítélezési gyakorlatban mindenekelőtt a konkrét normák értelmezésénél jutnak szerephez, különösen akkor, ha az adott szabály a bíróság számára kifejezetten mérlegelést enged. Ugyanakkor kifejti azt is, hogy a bevezető rendelkezések között elhelyezett konkrét tényállásokra illő normák csak általános jelentőségüknél fogva kapnak itt helyet, de a jogalkalmazásban játszott konkrét szerepük nem különbözik a többi norma funkciójától, melyek az egyes könyvekben kerültek elhelyezésre.⁵⁴

Benke⁵⁵ e körben kiemeli, hogy az általános jelentőségű, konkrét tényállások sajátossága, hogy általános jelentőségük ellenére nem alapelveként, azaz kifejezett szankció nélküli, elvi jogtételekként nyertek megfogalmazást, hanem az általános tényállásokban meghatározott tilalmak megsértésének esetére vagy konkrét igény, kereset alapítható, vagy a megsértett alapelv természetéből folyó jogkövetkezmény vonható le, amelyre a perbeli védekezés során lehet hivatkozni.

A jogintézmény célja körében Eörsi⁵⁶ ma is helytállóan úgy foglal állást – természetesen még a régi Ptk. 6. §-a vonatkozásában –, hogy ezt az intézményt az a törekvés hozta létre, hogy a polgári jogi követelmények szintje lehetőleg megközelítse az erkölcsi követelményekét. Elsősorban a reparáció a célja a jogintézménynek, amely alkalmazásának Eörsi két alapfeltételét adja: egyrészt, hogy a kiváltó magatartás szándékos volt, másrészt pedig hogy a károsult alapos okkal költekezett vagy került megkárosított helyzetbe. Azonban – ahogy azt Benke⁵⁷ hangsúlyozza – a saját korábbi magatartással ellentétes joggyakorlás tilalma alkalmazásának szigorú feltételei vannak: ahhoz két fél szükséges – akik közül az egyik fél tanúsítja mindkét releváns magatartást, a korábbi magatartás jogszerű (legalábbis nem jogellenes), a későbbi magatartás valamely polgári jogi jogviszonyból fakadó alanyi jog gyakorlása, végül a másik fél olyan helyzetben van, hogy megalapozottan, okkal bízhatson abban, hogy e joggyakorlás nem fog szemben állni (nem áll szemben) a korábbi magatartással.

A *lex generalis* jellegre tekintettel azonban, ha ezen feltételek mellett már egyéb többlettényállási elemek is megvalósulnak, ezen igény „átfordul” egy másik igénybe (*leges speciales*). Ekként, ha a *venire contra factum proprium* tilalmába ütköző magatartás kárt okoz, akkor a kárfelelősség, a kártalanítás, az utaló magatartás szabályai, ha a megvalósítására szerződéses jogviszonnyal (vagy jogszabály által megkívánt jognyilatkozat megtagadásával) összefüggésben áll, akkor a *culpa in contrahendo*, a szerződésszegés szabályai, míg ha az előző magatartás felróható volt, a *nemo suam turpitudinem* szabálya alkalmazandó.

A *promissory estoppel* doktrínája így összevethető a deliktuális kárfelelősséggel és a kártalanítással is (meghatározott feltételek fennállása esetén). Párhuzamba állítható az utaló magatartással mint kötelelemkeletkeztető tényvel, amelyet a Ptk. a 6:587. §-ban szabályoz, s melynek alapján a bíróság a kárnak egészben vagy részben való megtérítésére kötelezheti azt,

⁵⁴ A korábbi magatartással szemben álló cselekedet (*venire contra factum proprium*) figyelmen kívül hagyását előíró rendelkezés – szemben az alapvető jellegű bevezető rendelkezésekkel – önmagában is konkrét polgári jogi igények elbírálásának alapjául szolgálhat. Kihagyta ugyanakkor a Javaslat a Bevezető rendelkezések közül az utaló magatartás tényállását, és azt – lényegét megfelelően tükrözve és szerepének valódi jelentőségét arányosan juttatva kifejezésre – a kötelmi jogi könyvben: a kötelemfakasztó jogi tények között helyezte el.

⁵⁵ BENKE József: *Bevezetés a magyar magánjog általános elveibe* (Budapest: HVG Orac 2019) 146.

⁵⁶ EÖRSI Gyula: *A jogi felelősség alapproblémái A polgári jogi felelősség* (Budapest: Akadémiai Kiadó 1961) 270-271.

⁵⁷ BENKE (55. lj.) 148.

akinek szándékos magatartása más jóhiszemű személyt alapos okkal olyan magatartásra indított, amelyből őt önhibáján kívül károsodás érte.⁵⁸ Mindemelllett a doktrína összevethető a Ptk. 6:62. §-ával is, amely azt a kölcsönös együttműködési és tájékoztatási kötelezettséget rögzíti, amely a szerződés minden létszakában - így nem pusztán a szerződés megkötésétől, hanem már azt megelőzően, a szerződéses tárgyalások során is - terheli a feleket.⁵⁹ Az együttműködési és tájékoztatási kötelezettség megsértése megközelíthető úgy, mint a culpa in contrahendo tételesen szabályozott esete, aminek szankciója kártérítési kötelezettség⁶⁰: a culpa in contrahendóhoz a szerződés megkötésének elmaradása, és a szerződés megkötése esetében is kárfelelősség kapcsolódhat. A Ptk. 6:62. § szakasza azonban mindenképpen szerződéses jogviszonyt feltételez, míg a promissory estoppel doktrínája kizárólag azokban az esetekben hivatkozható, ha az ígéret, ajánlat után a felek között nem jött létre szerződés, ezért az megállapítható, hogy ha a promissory estoppel alapján a kereset alapos lenne az amerikai bíróság előtt, akkor a magyar jogban ugyanolyan tényállás mellett a Ptk. 6:62. §-ra hivatkozással valószínűleg a kereset nem lenne alapos – ellenben például azzal, ha a felperesek a Ptk. 6:587. §-ra hivatkoznának.

VII. Záró gondolatok

A promissory estoppel doktrínája komplex, jelentős múlttal rendelkező jogintézmény, amelynek strukturális lényegének feltárásához nemcsak a földrajzi és társadalmi különbözőségek feltérképezésén, az emberek egymás közötti alapvető viszonyrendszerének megismerésén és a vonatkozó bírói gyakorlaton keresztül vezet az út, hanem a jogintézmény központi magjának időtállóságának megragadásán.

Morális töltetű belső magról van szó, amely egy közös társadalmi, interperszonális igényt jelenít meg és igyekszik levetíteni a jog, különös tekintettel a szerződési jog területére. Az adott szó, az ígéret és a bizalom mind-mind olyan fogalmak, amelyek a jogintézmény alapjainak feltárásához szükségesek, és amely fogalmak pontos jelentéstartalmának definiálása, meghatározása és értelmezése nemcsak a jogi szaknyelvben és a jogászai gondolkodás keretein belül, hanem talán az általános emberi, a szavak köznapi jelentésének megragadásának szintjén is már nehézségekbe ütközik, ezért izgalmas és időtálló kérdés a promissory estoppel mibenléte, alkalmazhatósága.

⁵⁸ Az utaló magatartás és a promissory estoppel kapcsolata a tanulmány I-V. pontjaiban is kiemelésre került.

⁵⁹ Ezt a jelenlegi normaszöveg tartalmazza, de a régi Ptk. alapján is így kellett érteni, BH1997. 481., BH2007. 48.

⁶⁰ Ez különös jelentőséggel bír az új Ptk. által meghatározott felelősségi rendszer keretei között, a culpa in contrahendo elhelyezése szükségessé vált a deliktuális és a kontraktuális kárfelelősség kódexbeli differenciálása nyomán.